

Список використаної літератури:

1. Галаєва О. «...с'est l'amour» Петра Поліщука: [про творчість Петра Поліщука] / О. Галаєва // Галаєва О. Магія образного слова : дослідж. творч. письменників Черкащини / О. Галаєва. – Черкаси, 2012. – С. 58–62.
2. Німчук В. В. Класичне віршування сучасного поета // Поліщук П. С'est l'amour : тріолети, верлібри. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2008. – С. 5–10.
3. Поліщук В. Класично різьблена строфа. Петро Поліщук // Поліщук В. Під прапором неба. – Черкаси, 2000. – С. 123–128.
4. Поліщук П. С'est l'amour : тріолети, верлібри / П. Поліщук. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2008. – 152 с.
5. Поліщук П. МАЙ... «Софіївка» ... ЖАСМИН : поезії / П. Поліщук. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2006. – 176 с.
6. Ткаченко С. Уманський рондельєро (Уманський поет Петро Поліщук) / С. Ткаченко // Дзвін. – 2012. – №7. – С. 133–135.
7. Шелест В. Образні асоціації в поезії Петра Поліщука / В. Шелест // Дивослово. – 1994. – № 2. – С. 11–15.

Науковий керівник: д. філол. н., професор Г. І. Мартинова

НОМІНАЦІЇ ОСІБ ЗА СОЦІАЛЬНИМ СТАНОМ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ

Ю. А. Біленко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Останнім часом в лінгвістиці загалом і в українському мовознавстві зокрема зростає науковий інтерес до вивчення назви осіб, що складають значну частину словника будь-якої літературної мови. Вибір теми зумовлений потребою пояснити творення української нації, культури й власне імен та номінацій, що несли в собі певні оцінні характеристики, передавали настрої та стан тогочасного життя.

Тема статті є **актуальною**, оскільки назви осіб на матеріалі української усної народної творчості не були предметом окремого дослідження, хоч вони привертали й привертають увагу українських науковців. Зазначене питання знаходить висвітлення не лише в статтях, монографіях, дисертаційних працях, а й у лексикографічній практиці. Крім загальнономовних тлумачних, перекладних, орфографічних, граматичних та інших словників, ця лексика міститься в спеціально створених лексикографічних працях.

У різних аспектах назви осіб досліджували такі науковці, як: І. Я. Франко, М. П. Годована, Л. М. Томіленко, Я. В. Пузиренко. Осіб за професією вивчав В. Бойчук, який звертав увагу на формально-змістові різноманіття похідних утворень назв осіб. Словотвірну категорію назв осіб одним із перших у вітчизняному мовознавстві почав досліджувати І. І. Ковалик. І. Франко в праці «Причинки до української ономастики» порушує проблеми народної антропонімії, наголошуючи на тому, що особові назви є важливим матеріалом як для філолога, що досліджує структуру мови, так і для історика та етнографа.

У передмові до «Словника-довідника назв осіб за видом діяльності» М. П. Годована зауважує, що упродовж останніх десятиріч «...помітним є розширення професійної спеціалізації соціуму у зв'язку з науково-технічним прогресом, розвитком науки, культури, освіти. Тому назріла нагальна потреба в зібранні й систематизації корпусу назв на позначення осіб за видом діяльності для збереження нормативності їх уживання та співвіднесеності з відповідниками в російській мові».

За актуальністю й поширенням в мові назв за родом діяльності класифікує лексеми Л. М. Томіленко, виокремлюючи основні групи лексики в українській перекладній лексикографії 1918–1933 років, мовознавець з'ясовує словотвірні особливості назв осіб за родом діяльності й порівнює їх із сучасними найменуваннями. Автор наголошує на потребі вивчення власне українських лексем, які вилучені в 1933 році з лексикографічних джерел й оголошені націоналістичними.

Л. В. Туровська поділяє назви осіб за семантикою, походженням, належністю до відповідних партій та груп. Етнокультурно детерміновані моделі творення іменників-назв осіб за місцем проживання досліджує Л. Савельєва, описуючи їхню мотиваційну базу. Специфіка підходу вченого до аналізу таких одиниць полягає у виявленні етнокультурно детермінованих моделей словотворення, що унаслідок кореляційні зв'язки назв осіб за місцем проживання з іншими лексико-семантичними групами в системі мови. У процесі дослідження встановлено, що природа екстралінгвальних факторів, які впливають на вибір мотивів номінації особи за місцем проживання, є гетерогенною й визначена інтересами суспільства, індивідуальними смаками та уподобаннями, позицією мовця чи його місцезнаходженням.

І. І. Ковалик виокремив шість словотвірних розрядів назв осіб за спорідненістю. За словами І. І. Ковалика, дериваційна категорія назв осіб в українській мові належить до найбагатших щодо структурно-мотиваційних характеристик, інакше кажучи, щодо багатогранності ономазіологічних типів.

Метою статті є вивчення номінації осіб за соціальним станом в українських народних казках.

Соціальний статус є положення соціального суб'єкта в суспільстві, що передбачає для нього певні специфічні права й обов'язки, правила поведінки. Назви осіб у казках охоплюють усі пласти українського тогочасного суспільства. Об'єктом нашого дослідження є апелювання на позначення осіб чоловічої та жіночої статі за соціальним станом.

Серед номінацій чоловічої статі виокремлюємо такі: *цар, король, королевич, принц, герцог, граф, барон, панич, пан, слуга*.

Цар – «володар якої-небудь країни» [1, с. 1138], напр.: *Цар старий, що уже скоро йому не годиться царювати* [2, с. 126].

Король – «у деяких феодальних і буржуазних країнах титул монарха, а також особа, що має цей титул» [1, с. 456], напр.: *Король подарував гостеві життя* [2, с. 145].

Королевич – «син короля» [1, с. 456], напр.: *Були собі король з королевою, і мали вони єдиного сина, малого королевича* [1, с. 143].

Принц – «титул члена королівської родини або можновладного князя в Західній Європі» [1, с. 941].

Герцог – «у Західній Європі – титул вищого дворянства, а також особа, що має цей титул» [1, с. 179].

Граф – «у Західній Європі й дореволюційній Росії — дворянський титул (середній між князем і бароном), а також особа, що має цей титул» [1, с. 196].

Барон – «дворянський титул, нижчий за графський; особа, що носить цей титул» [1, с. 38], напр.: *Гей, приходили до тих дівичь-відданиць молоді принци, герцоги, графи й барони* [3, с. 249].

Пани – «неодружений молодий чоловік, що належав до привілейованих верств населення» [1, с. 701], напр.: *І почали приходити принци, герцоги і паничі – подивитись на сестриць-відданиць* [3, с. 239].

Пан – «той, хто займав привілейоване становище в дореволюційному суспільстві, належав до забезпечених верств міського населення, інтелігенції» [1, с. 701], напр.: *Пан сердиться, що наймит так каже* [2, с. 365].

Слуга – «у поміщицькому та буржуазному побуті – людина для особистих послуг у домі» [1, с. 1150], напр.: *Слуга пішов за ними у свинарник і зазирнув крізь ключову дірку* [3, с. 23].

Козак – «у дореволюційній Росії з XVIII ст. — представник військового стану, уродженець військових областей» [1, с. 438], напр.: *Ішло два козаки степом, надибали дерево й сіли в холодку* [3, с. 357].

Економ – «завідуючий поміщицьким господарством, економією» [1, с.256], напр.: *Як довідається економ – зараз відніме* [2, с. 88].

Номінацій на позначення осіб жіночої статі трапляється значно менше, у казках усі важливі ролі відіграють переважно чоловіки. Частіше жінки та їхній статус залежить від належності до чоловіка та його статусу. До таких номінацій належать лексеми: *цариця, королева, царівна, служниця*.

Цариця – «дружина царя» [1, с. 1358], напр.: *І пішла цариця із служницями, і сіли на човен утрьох* [2, с. 126].

Королева – «дружина короля» [1, с. 456], напр.: *Були собі король з королевою, і мали вони єдиного сина, малого королевича* [2, с. 143].

Царівна – «дочка царя» [1, с.1358], напр.: *Найменша царівна все те виділа із вікна палацу* [3, с. 233].

Служниця – «у поміщицькому та буржуазному побуті – жінка, що прислуговує в домі, кому-небудь» [1, с. 1151], напр.: *Служниці взяли весла, управляють і їдуть утрьох* [2, с. 126].

Отже, проаналізовані назви осіб за соціальним статусом є загальними та простими за будовою. Переважають апелятиви на позначення чоловічої статі. З'ясовано, що окремі найменування не властиві українській дійсності, вони переважають у країнах Європи. Перспективу подальших досліджень можуть становити назви осіб за іншими ознаками: родинними чи близькими стосунками, родом діяльності тощо.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник української мови / Уклад і голов. ред В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440с.
2. Українські народні казки: Для мал. шк. віку (Передм., упоряд. та адаптація текстів Л.Ф. Дунаєвська). – К.: Веселка, 1991. – 367 с.
3. Українські народні казки: Для молодшого та середнього шкільного віку. Упоряд. О. Є. Яремійчук. – К.: Веселка, 1989. – 412 с.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Л. І. Лонська

ТЕМАТИЧНА ГРУПА НАЗВ ОДЯГУ І ВЗУТТЯ ЯК ОБ'ЄКТ МОВОЗНАВЧИХ СТУДІЙ

Т. Б. Бобер

викладач української мови та літератури

Золотоніський коледж ветеринарної медицини

Білоцерківського національного аграрного університету

Збереження народної мови є актуальною проблемою вітчизняного мовознавства, адже вона найцінніший скарб, що ми, українці, отримали в спадок від наших пращурів, жива схованка, у якій збережена історія, культура, звичаї та духовність нашої нації.

Саме тому вкрай важливо в час глобального науково-технічного поступу та історичних змін, що спричинюють динамічні процеси, зафіксувати й зберегти її лексичне багатство.

Наприкінці ХХ– на початку ХХІ ст. в українському мовознавстві відчутна активізація досліджень діалектної лексики, зокрема в працях Г. Аркушина, К. Германа, П. Гриценка, М. та О. Никончуків, К. Глуховцевої, Г. Мартинової, В. Лєснової, Л. Фроляк та ін. У них представлено комплексні дослідження словникового складу говорів окремих діалектів української мови, що передбачає вивчення тематичних груп лексики (ТГЛ) з урахуванням свідчень етнографії, історії матеріальної та духовної культури народу. Такий підхід забезпечує повноту представлення репертуару одиниць ТГЛ та відтворення семантичної структури кожного її елемента [10].

Тематична група назв одягу і взуття є однією з найбільш давніх у мові і демонструє зміни в традиціях і побуті діалектоносіїв, що призводять до зникнення лексем, заміни їх іншими, розширення чи звуження їхньої семантики. У зв'язку з цим закономірно, що ця тематична група є об'єктом постійного зацікавлення лінгвістів. Найбільш повно її описано в поліських говірках (праці Ф. Бабія, Л. Пономар (Анисимової), Г. Гримашевич, О. Неділько), меншою мірою в діалектах південно-західного (дослідження Н. Пашкової, М. Дерке, Г. Березовської) та південно-східного (дисертації Т. Щербини, Н. Клименко) наріч [див. за: 2, с.3; 3, с.3]. Укладено тематичні словники назв одягу та взуття Г. Гримашевич (середньополіські говірки) [2] та Г. Березовської (східноподільські говірки) [3]. Як бачимо, назви одягу та взуття в середньонаддніпрянському діалекті ще не були об'єктом докладного дослідження, що й зумовлює актуальність нашої розвідки.

Лексика середньонаддніпрянського діалекту вивчена недостатньо. Окремі спроби її фіксації й опису представлені в працях П. С. Лисенка [4; 5]. В. С. Ващенко картографував назви реалій побуту, залучивши фактичний матеріал із 180 нас. пп., окреслив лексичні ареали Середньої та Нижньої Наддніпрянщини [6], проте в його праці використано свідчення переважно із лівобережних говірок, а з правобережних середньонаддніпрянських взято лише 48 нас. пп. На картах Атласу української мови діалектну лексику представлено фрагментарно, до уваги взято лише окремі лексеми [див. 7]. У регіональних дослідженнях останніх десятиліть подано системний та ареалогічний аналіз побутової та сільськогосподарської лексики правобережної Черкащини для уточнення подільсько-середньонаддніпрянського діалектного порубіжжя [8; 9; 10], назв одягу, взуття, головних уборів і прикрас з метою удокладнення середньонаддніпрянсько-степової межі [11]. З огляду на це системний аналіз і картографування вищезазначеної лексики забезпечить цілісну характеристику середньонаддніпрянського ареалу та його меж.

Необхідність дослідження назв на позначення одягу та взуття в середньонаддніпрянському діалекті зумовлена не тільки потребою зафіксувати й докладно описати цей фрагмент побутової лексики, ураховуючи загальноукраїнський діалектний контекст, але й репрезентувати вербально національну культуру Середньої Наддніпрянщини, побут, вірування, що є важливим завданням сучасного мовознавства. Із цього погляду необхідно дослідити давні назви одягу та взуття, що дотепер належать до активної лексики середньонаддніпрянських говірок, та лексеми, що виходять на периферію мовної системи та вживані лише в мовленні людей найстаршого покоління.

Назви одягу, взуття та прикрас тісно пов'язані з матеріальною культурою діалектоносіїв, а також із кліматично-географічними умовами їх буття. Зберігаючи давні традиції, український одяг і взуття постійно розвивається й трансформується. Зі